

Яценко Таміла Олексіївна,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
tamilakod@ukr.net

НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5-6 КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Ключові слова: Нова українська школа, українська література, читацька компетентність, модельна навчальна програма, підручник.

Українська література як навчальний предмет має особливе значення в системі шкільної освіти. Її специфіка зумовлена сутністю художньої літератури як виду мистецтва, що моделює багатство та різноманіття людського буття в художніх образах. Розуміння образного втілення життєвих явищ, людських характерів, суспільних стосунків сприяє глибокому осягненню ідейно-художнього змісту вершинних творів класичної та сучасної української літератури, формуванню національної свідомості, духовно-моральних цінностей, розвитку естетичного смаку учнів.

У реаліях НУШ навчання української літератури в 5-6 класах орієнтовано на формування *компетентних учнів-читачів* здатних до осмисленого сприйняття зображеного у творах класичної та сучасної української літератури, уміння висловлювати власну думку про прочитане та застосовувати здобуті предметні знання й читацькі вміння для практичного розв'язання проблем.

На засадах компетентнісного підходу та відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (2020) підготовлено чинну модельну навчальну програму «Українська література» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (керівник авторського колективу – Т. О. Яценко).

Курс побудовано за *тематично-жанровим принципом* із дотриманням *хронологічної послідовності* щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу.

Для *текстуального* розгляду в 5 класі рекомендовано твори фольклору та української класики: прислів'я, приказки, загадки, народні казки, літературні казки І. Франка, Лесі Українки, О. Іваненко, М. Вінграновського, легенди, перекази, літописні оповіді, вірші Т. Шевченка, Б. Лепкого, Олени Пчілки, оповідання І. Нечуя-Левицького, Б. Грінченка, драматичний твір Олександра Олеся та твори *сучасних українських письменників*: казка В. Шевчука, поезія А. Качана, Г. Кирпи, Т. Майданович, уривки повістей В.с. Нестайка, З. Мензатюк, оповідання М. Морозенко, О. Сайко.

У 6 класі запропоновано різножанрові твори фольклору, класичної та сучасної української літератури. Із «золотого» фонду української класики передбачено для читання такі твори: міфи прадавньої України, народні календарно-обрядові пісні, байки Г. Сковороди, поезія П. Чубинського, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Вороного, І. Жиленко, М. Вінграновського, оповідання М. Коцюбинського, усмішки Остапа Вишні, уривки роману О. Іваненко. Також рекомендовано твори *сучасних українських письменників*: праукраїнські міфи в переказах Дари Корній, поезія М. Ткача, Д. Кременя, Л. Костенко, байки М. Годованця, усмішки та небилиці О. Виженка, уривки повістей Лесі Ворониної, Б. Матіяш, О. Гавроша, Володимира Арсенева, Неди Неждани, І. Андрусяка, оповідання М. Павленко.

Наприкінці кожного семестру передбачено розділ *«Найцікавіше з літературних новинок»*. *Біографічні відомості* про письменників рекомендовано обмежити стислими довідками про основні факти життя і творчості, що можуть зацікавити учнів. Важливо показати письменника як людину, творчу особистість, акцентувати на активній громадянській позиції, патріотизмі українських письменників, національних і загальнолюдських ідеалах, утілених у їхніх творах. Водночас залучення біографічного контексту повинно сприяти глибокому розкриттю змісту художнього твору, а не відволікати школярів від сприйняття самодостатнього літературного явища.

Визначено мінімально необхідне коло *теоретико-літературних понять*, формування та поглиблення яких буде методично доцільним під час вивчення творів певного програмового розділу.

У процесі роботи над художніх творів рекомендовано використовувати твори *інших видів мистецтва – живопису, музики, скульптури, кіно* тощо, якщо вони мають ідейно-тематичну спорідненість із виучуваним твором літератури або ж є їх інтерпретацією в інших видах мистецтва. Міжмистецька взаємодія сприятиме цілісному осмисленню учнями художніх творів..

До кожного тематичного розділу запропоновано *види організації навчальної діяльності* різного рівня складності: репродуктивні, пізнавально-пошукові та творчі. Ця рубрика має *рекомендаційний характер* і передбачає широке залучення методичного арсеналу та врахування педагогічного стилю конкретного вчителя. В умовах дистанційного навчання види організації навчальної діяльності можуть зазнавати суттєвих змін.

На основі чинної модельної навчальної програми розроблено *навчальні програми та календарно-тематичні планування* для 5 та 6 класів.

Відповідно до чинної модельної навчальної програми з української літератури підготовлено *підручники «Українська література. 5 клас» «Українська література. 6 клас»* (автори – Т. О. Яценко, В. І. Пахаренко, О. А. Слижук), що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». В основу їх концепції покладено ідеї *особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного та культурологічного підходів*.

У підручниках дотримано *системність* щодо компетентнісно орієнтованих навчальних завдань для роботи учнів із текстом художнього твору, змістовності та доступності біографічних матеріалів про письменників/письменниць відповідно до особливостей вікового сприймання, наявності необхідного літературознавчого та мистецького матеріалу для глибокого осмислення ідейно-художньої цінності творів.

Дидактико-методичний потенціал підручників забезпечує можливість формування *предметної читацької компетентності* як інтегрованого

результату навчальних досягнень учнів-читачів, пов'язаних із читацькою діяльністю. Структурними компонентами предметної читацької компетентності як дидактичної категорії є культурний, літературознавчий, інтерпретаційний, аксіологічний, творчо-мовленнєвий, що диференційовані в програмових рубриках означеної чинної модельної навчальної програми та змістовому наповненні підручників.

Формуванню *предметної читацької компетентності* учнів сприяють художні тексти, навчальний матеріал і методичний апарат підручників. Тобто, у змістовому та методичному аспектах сутнісні ознаки *предметної компетентності* для п'ятикласників/шестикласників конкретизуються як початкове розуміння специфіки літератури як мистецтва, розвиток стійкого інтересу до читання творів української літератури, удосконалення навичок виразного читання, знання змісту художніх творів, обов'язкових для текстуального вивчення, та початкових відомостей про життя і творчість українських письменників, набуття елементарних умінь аналізу художніх творів, засвоєння основних понять із теорії літератури, розвиток усного й писемного мовлення учнів.

Зміст і структуру підручників розроблено з урахуванням *читацькоцентричного і текстоцентричного принципів*. *Читацькоцентричний принцип* реалізовано зокрема в рубриці «Читацький путівник», із якої розпочинається вивчення кожного нового програмового розділу. Її призначення рубрики – доступно означити читацькі орієнтири для опрацювання текстів.

Розвитку *предметної читацької компетентності* та реалізації *читацькоцентричного принципу* сприяє рубрика «Ти вже знаєш», змістове наповнення якої орієнтоване на актуалізацію здобутих предметних знань і вмінь. На відміну від усталених підходів у структурі підручників передбачено художній текст як першоелемент. Текстоцентричний принцип визначає таку організацію читацької діяльності учнів, що дає їм змогу самостійно сформувати первинне читацьке враження про художній твір, а потім ознайомитися з біографічними відомостями про його автора чи іншим навчальним матеріалом.

Такий підхід забезпечує формування *предметної читацької компетентності*. Рубрику «Поміркуй!», що вміщує компетентнісно орієнтовані запитання і завдання (репродуктивні, частково-пошукові) на розуміння прочитаних епізодів і твору в цілому.

Достовірність фактів, освітньо-виховна значущість біографічного матеріалу, відповідність віковим особливостям сприймання і пізнавальним можливостям учнів визначають сутність рубрики «Літературознавчий клуб».

Для розвитку в учнів умінь дослідницької діяльності як сутнісної ознаки предметної читацької компетентності в підручниках передбачено *рубрику «Читай і досліджуй!»*, де запропоновано компетентнісно орієнтовані завдання, творчі індивідуальні та групові проекти.

До підручників підготовлено навчальні посібники «*Зошит моїх досягнень Українська література. 5 клас*» та «*Українська література. 6 клас. Зошит моїх досягнень*», в основу яких покладено технологію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів. Подано різнорівневі запитання та завдання в тестовій формі, завдання пошуково-дослідницького характеру, творчі завдання для поточного оцінювання роботи над художніми творами та семестрові діагностувальні роботи, що сприятиме формуванню предметної і ключових компетентностей учнів.

Отже, у новому змісті шкільного курсу української літератури для 5–6 класів та його навчально-методичному забезпеченні реалізовано інноваційні підходи до організації освітнього процесу в реаліях Нової української школи.

Література

1. Модельна навчальна програма «Українська література» 5–6 класи для закладів загальної середньої освіти /автори: Яценко Т. О. та ін. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 64 с.

2. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А. Українська література: підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2022. 256 с.

3. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А. Українська література: підруч. для 6 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2023. 256 с.